

Examining Access to Education in Turkey According To Some Variables

Nurhayat GÜREL¹, Sadık KARTAL²

ABSTRACT. In this study, an assessment of access to education in Turkey is done by considering gender, region, economic status, and literacy rates as variables. In the study, statistical data of gender, number of students in different regions and illiterate population rate, provinces with the highest-lowest school enrollment rate, education expenditure rate according to the family's income level are used. Data is obtained from Turkish Statistical Institute [TUIK]. According to the results, while in different educational levels total girls' and boys' enrollment rates are increasing day by day, enrollment rate is decreasing in the higher level of education. In all educational levels, the district with the highest number of students per school is İstanbul. The number of students per school in Northeastern Anatolia, Eastern Black Sea and in the Western Marmara regions is lower than the average of Turkey. In primary school, Çankırı, Tokat and Gümüşhane are the cities with the lowest enrollment rate; Zonguldak, Artvin and Samsun are the cities with the highest enrollment rate. It is assured that education expenditure in Turkey for the year 2012 is more unequally distributed than education expenditure in 2011.

Key words: Equality of Opportunity in Education, Enrollment Rates, School Stages

SUMMARY

Purpose and Significance: In this study, quantitative aspects of the concept of equality of opportunity in education have been focused by using recent data. For this purpose, an assessment of access to education in Turkey is done based on gender, region, economic status, and literacy rates variables. Although a variety of research is done on the equality of opportunities in education, it is seen that they just focus on primary and secondary education. In this study, in addition to the aforementioned educational levels, data from higher level of education is also included. The differentiation of statistical data on education with 12-year compulsory education, named as 4+4+4 and put into practice since 2012-2013, requires re-examination and updating of these issues.

Method: This research is a descriptive study. In the study, statistical data related to the enrollment rates by gender (2007-2013 years), the number of students per school, class, teacher in different regions (2012-2013), illiterate population rate (2012-2013), the cities which have the lowest-the highest enrollment rate (2012-2013), and the proportion of expenditure on education according to the family's income level (2011-2012) has been used and examined. In the research, data were obtained from Turkish Statistical Institute [TUIK].

Results: According to the results obtained from the study, it can be stated that in different educational levels in Turkey, a total of school enrollment rates of girls and boys are increasing day by day. However, in the higher education levels total of male and female enrollment rate is decreasing. In an another result obtained from the study, in the 2012/13 academic year in Turkey, the number of students per school is 192 in primary school, 306 in secondary school and 382 in high school. In all educational levels, İstanbul is the city which has the highest number of students per school. Whereas the number of students per school in Northeastern Anatolia, Eastern Black Sea and in the Western Marmara regions is lower than average of Turkey. One of the study's results is that in primary school, Çankırı, Tokat and Gümüşhane are the cities with the lowest enrollment rate; Zonguldak, Artvin and Samsun are the cities with the highest enrollment rate. It is understood that education expenditure in Turkey for the year 2012 is more unequally distributed than education expenditure in 2011.

Discussions and Conclusions: According to the statistics on education, it is found that enrollment of female students is less than male students. The reason of this may be financial problems, making girls

¹gurelnurhayat@gmail.com

²skartal@mehmetakif.edu.tr, Doç. Dr.

work in domestic and agricultural jobs, girls' accepted roles in the society and marriages at a young age. In recent years, in order to encourage girls to go to school, various education policies and campaigns have been launched by applying positive discrimination. It can be stated that campaigns like "100 % Support for Education (Eğitime % 100 Destek)", "Come on girls, let's go to school (Haydi Kızlar Okula)" increase the rate of girls' enrollment. These results obtained from this study show that there are great differences in terms of equality of opportunities in education between regions and even between different cities in the same region. Especially, Istanbul's being a continually migration-receiving city has caused it to be the most crowded one in the region in terms of the number of students per school, class and teacher. Schools increasing in number with the campaigns carried out in recent years in Southeastern Anatolia were able to meet the region's primary and secondary schools' needs to some extent. However, the insufficient number of schools in high school education is one the educational problems in the region. Education expenditures of families in different income groups in Turkey are quite different from each other and this difference is increasing day by day. This conclusion shows that the income state of families increases education expenditures and prevents equal opportunities in education.

Türkiye’de Eğitime Erişimin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi

Nurhayat GÜREL³, Sadık KARTAL⁴

ÖZ. Bu araştırmada Türkiye’de eğitime erişimde cinsiyet, bölge, ekonomik durum, okuma yazma oranları değişkenleri esas alınarak durum tespiti yapılmaya çalışılmıştır. Çalışmada, cinsiyet, farklı bölgelerdeki öğrenci sayıları ve okuma-yazma bilmeyen nüfus oranları, okullaşma oranlarının en yüksek-en düşük olduğu iller, ailenin gelir düzeyine göre eğitim harcamaları oranına ait istatistikî veriler kullanılmıştır. Araştırmada Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK] verileri kullanılmıştır. Elde edilen sonuçlara göre değişik eğitim kademelerinde toplam, kız ve erkek okullaşma oranlarını gün geçtikçe artmakta iken eğitim kademesi yükseldikçe okullaşma oranı azalmaktadır. Tüm eğitim kademelerinde bir okula düşen öğrenci sayısının en yüksek olduğu bölge İstanbul’dur. Okul başına düşen öğrenci sayısı Kuzeydoğu Anadolu, Doğu Karadeniz ve Batı Marmara bölgelerinde Türkiye ortalamasından düşüktür. İlkokulda en düşük okullaşma oranına sahip üç il Çankırı, Tokat ve Gümüşhane, en yüksek okullaşma oranına sahip üç il ise Zonguldak, Artvin ve Samsun’dur. Türkiye’de 2012 yılına ait eğitim harcamalarının 2011 yılına ait eğitim harcamalarına göre daha dengesiz dağıldığı anlaşılmıştır.

Anahtar Sözcükler; Eğitimde Fırsat Eşitliği, Okullaşma Oranları, Okul Kademeleri

GİRİŞ

Demokratik toplumlarda tüm bireylerin çağdaş dünyaya uyum sağlayabilmesi herkesin eşit eğitim olanaklarından yararlanabilmesi ile mümkündür. Eşit eğitim olanakları olmayan toplumlarda değişim hızının boyutları da sınırlıdır (Tan, 1987). Eşit eğitim olanakları diğer bir deyişle eğitimde fırsat eşitliği olgusu sosyal devlet olmanın bir gereğidir. Bu amaçla sosyal devletlerde, eğitim faaliyetleri planlanırken fırsat eşitliği konusu üzerinde durulması gereken önemli noktalardan birisidir (Sarier, 2010). Eğitimde fırsat eşitliği, eğitimsel kaynaklara, hiçbir ayırım yapılmaksızın herkesin gizilgüç ve yeteneklerini geliştirebilmesi için eşit bir şekilde eğitim hizmetlerinden yararlanabilmesidir (Tezcan, 1997).

Eğitimde fırsat eşitliği, tanımından da anlaşılacağı üzere tüm bireylere kaliteli bir eğitim alma hakkı sunar. Eğitim hakkı, bireyin en temel haklarından biridir. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nın 42. maddesinde de eğitim hakkıyla ilgili “Kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz, ilköğretim, kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur ve devlet okullarında parasızdır. Devlet, maddî imkânlardan yoksun başarılı öğrencilerin, öğrenimlerini sürdürebilmeleri amacı ile burslar ve başka yollarla gerekli yardımları yapar. Devlet, durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları topluma yararlı kılacak tedbirleri alır.” ifadeleri yer almaktadır.

Yine Milli Eğitim Temel Kanununda fırsat eşitliği ilkesi kapsamında “Eğitimde kız, erkek herkese fırsat ve imkan eşitliği sağlanması, maddî imkanlardan yoksun başarılı öğrencilerin en yüksek eğitim kademelerine kadar öğrenim görmelerini sağlamak amacıyla parasız yatılılık, burs, kredi ve başka yollarla gerekli yardımlar yapılması ve özel eğitime ve korunmaya muhtaç çocukları yetiştirmek için özel tedbirler alınması” şeklinde bahsedilmiştir.

Eğitim hakkı ulusal yasalarla korunduğu gibi uluslar arası yasalarla da korunmaktadır. İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi’nin 26. maddesinde "Herkesin eğitim hakkı vardır. Eğitim hiç olmazsa temel eğitim evrelerinde parasızdır. İlk eğitim zorunludur. Teknik ve mesleki eğitimden herkes yararlanabilmeli ve yüksek öğretim, başarıya göre, herkese tam bir eşitlikle açık olmalıdır. " diyerek eğitimde fırsat eşitliği kavramına yer verilmiştir. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin 28. ve 29. maddeleri ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin 2. maddesinde eğitim hakkı ve eşitliğinden, devletlerin eğitim alanında üzerine düşen sorumluluklardan ve eğitim sistemlerinin nasıl şekillenmesi gerektiğinden bahsedilmiştir.

Görüldüğü üzere eğitimde fırsat eşitliği konusu birçok yasal düzenlemenin kapsamına alınmış ise de böylesi bir anlayışın yakın gelecekte gerçekleşmesini beklemek oldukça güçtür. Coleman (1966)’a göre

³Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Doktora Öğrencisi, gurelnurhayat@gmail.com

⁴Doç. Dr. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Öğretim Üyesi, skartal@mehmetakif.edu.tr

fırsat eşitliğine yaklaşılabılır ancak tam olarak ulaşılamaz (Akt: Tan, 1987). Eğitimde fırsat eşitliği, tüm ülkelerin eğitim sorunlarının başında gelmektedir (Devlet Planlama Teşkilatı [DPT], 2003). Ülkemizde de eğitim-öğretim kurumlarının, sınıfların, öğretmenlerin ve eğitimi etkileyen diğer öğelerin bölgeler arasında, iller arasında ve aynı ilin ilçelerinde bile farklılıklar göstermesi bu olgunun ulaşılmaması güç bir durum olduğunun göstergesidir (Çingı, Kadılar, Koçberber, 2008). Eğitimde fırsat eşitliğini engelleyen unsurların başında ekonomik özellikler, bölgesel farklılıklar, köy-kent ayrımı ve cinsiyet farklılıkları gelmektedir (İçer, 1997; Tezcan, 1997).

Eğitimde fırsat eşitliğini etkileyen ekonomik etmenlerin arasında ailenin geliri, ebeveynin mesleği ve devletin ekonomik gücü gelmektedir (Tezcan, 1997). Aynı zamanda aile geliri sadece alınan eğitimin çeşidinin değil, süresininde belirleyicisidir. Yüksek gelirli aileler çocuklarını okula hazırlamak ve daha uzun süreli eğitim için daha çok harcama yaparlar. Ancak düşük gelirli aileler çocuklarının kısa yoldan bir meslek sahibi olmasını tercih ederler ve onları ticaret ve sanayi kurslarına göndermek durumunda kalabilirler (Tezcan, 1997). Ekonomik etmenlerle ilgili olarak Sarier (2010) eğitim harcamaları oranları açısından 5. gelir grubundaki ailelerin (maddi açıdan en iyi konumda olan) eğitim harcamalarının, 1. gelir grubundaki ailelerin (maddi açıdan en kötü konumda olan) harcamalarının 2002 yılında 13, 63 katı iken 2006 yılında 21,37 katına çıktığını belirtmiştir. Sarier'e göre bu durum ailenin gelirinin eğitimde fırsat eşitliği açısından giderek büyüyen bir sorun olduğunu göstermektedir. Ayrıca Tomul (2008) yaptığı araştırmasında çocuğun ortaöğretime erişiminde etkili olan değişkenleri anne/babanın eğitim düzeyi, hane halkı büyüklüğü ve gelir düzeyi olarak belirlemiştir. Aynı şekilde Gök (2004), çalışmasında maddi durumu daha iyi olan ailelerin çocuklarını okutmak için özel okulları tercih ettiğini ve yoksul çoğunluğun kalabalık sınıf mevcutları ve bozulan eğitim şartları ile mücadele etmek zorunda olduğunu belirtmiştir. Öte yandan devlet sosyal devlet olmasının bir gereği olarak yasalarında belirttiği üzere yoksul çocukların eğitimini burs ve kredi gibi imkanlarla sağlamaktadır (Tezcan, 1997).

Eğitimde fırsat eşitliğini engelleyen bir diğer unsur ise yerleşim yeri etmenidir. Toplumumuz köy ve kent biçiminde birbirinden oldukça farklı bir yerleşme düzenine sahiptir. Kırsal alanların çok dağınık olması eğitim olanaklarını buralara ulaştırma açısından sıkıntılar yaratmaktadır ve bu sebeple kırsal alan daha fazla eğitim eşitsizliğine uğramaktadır (Tezcan, 1997). DPT ve Dünya Bankası'nın 2010 yılında yayınladıkları rapora göre büyükşehir ve kentler arasında öğrencilerin okula kayıt oranları arasındaki farklar önemsiz bir düzeyde iken, kırsal-kent ayrımında azımsanmayacak düzeydedir. Bu fark özellikle ortaöğretim düzeyinde oldukça belirginleşmektedir. Doğu Anadolu bölgesinde ilkökul düzeyindeki kız çocuklarının %20 si okula gitmekten alıkoymaktadır. Kırsalda doğan kız çocuklar kentlerde yaşayan hemcinslerine göre okula devam etme konusunda daha şanssız bir konumda bulunmaktadır (Tezcan, 1997). Buluç'un 1997 yılında yaptığı çalışma bulgularına göre kentlerde en yüksek okullaşma oranı %92,65 ile Kırklareli'nde, en düşük okullaşma oranı %17,53 ile Şırnak ilinde gerçekleşmiştir. Köylerde ise en yüksek okullaşma oranı % 36.17 ile Kırklareli'nde, en düşük okullaşma oranı ise % 0 ile Hakkâri ilinde gerçekleşmiştir.

Eğitimde fırsat eşitliğinin önünde duran bir diğer engel ise bölgesel farklılıklardır. DPT'nin (2003) bölgelere göre, eğitim sektörünün gelişmişlik sıralamasını belirlediği çalışmasında altı değişken kullanılmıştır. Bu değişkenler Okur-Yazar Nüfus Oranı, Okur-Yazar Kadın Nüfusun Toplam Kadın Nüfusa Oranı, Üniversite Bitirenlerin 22 ve üstü yaş Nüfusa Oranı, İlköğretimde Okullaşma Oranı, Liseler Okullaşma Oranı ile Mesleki ve Teknik Liseler okullaşma Oranıdır. Buna göre eğitim sektörü Marmara, İç Anadolu, Ege, Akdeniz, Karadeniz, Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri sıralamasıyla gelişmişlik göstermektedir. Gök (2004) okula kayıt oranlarının özellikle Doğu ve Güney Doğu Anadolu bölgesinde Türkiye ortalamasının çok altında olduğunu ve bu bölgelerde yaşayan çocukların anadilinin Türkçe olmamasından kaynaklanan sorunlar olduğunu belirtmiştir. Ayrıca 2003 yılı Üniversiteye Giriş Sınavı'nda en düşük puan alan üç şehir Şırnak, Bitlis ve Hakkâri'dir. Tezcan (1997) da, bu bölgelerin üniversiteye geçiş sınavlarında en başarısız liselerin yer aldığı bölgeler olduğunu belirtmiştir.

Eğitimde fırsat eşitliğini engelleyen bir diğer özellik ise cinsiyet farklılıklarıdır (Tezcan, 1997). Kız ve erkek çocukları arasında eğitim olanaklarına erişimde yaşanan eşitsizlik, Türk eğitim sisteminin en

çarpıcı olumsuz özelliklerinden biridir. Bu sorun kız çocuklarının okuldan ayrılmasını belirleyen en büyük neden olarak karşımıza çıkmaktadır. Gelir seviyesinin düşük olması, çok çocuk sahibi olmak ya da ebeveynin eğitim seviyesinin düşük olması gibi koşullar kız çocuklarını erkek çocuklardan daha çok etkilemektedir (Dünya Bankası, 2010).Tomul (2008)'a göre anne-babanın eğitim düzeyi, hane halkı büyüklüğü ve gelir düzeyi gibi durumlarda yaşanan olumsuz koşullar öncelikle kızların eğitimini etkilemekte, bu koşulların iyileştirilmesi özellikle kız çocuklarının ortaöğretime erişimine katkıda bulunmaktadır. Çabuk Kaya (2013)'nın çalışmasında belirttiği üzere Türkiye, UNESCO'nun "Herkes için Eğitim 2015" hedeflerine göre ilköğretim ve ortaöğretimde toplumsal cinsiyet eşitliğini gerçekleştirmesi riskli görülen 24 ülkeden birisi olarak görülmektedir. Ayrıca Türkiye'de, yoksul ailelerden gelen kızların%6'sı ortalama iki yıldan daha az eğitim görmektedir ve bu oran Doğu illerinde yaşayan ve anadili Kürtçe olan kızlar için %43'e kadar yükselmektedir (UNESCO,2010).Bakış, Levent, İnsel ve Polat (2009)'ın yaptıkları araştırmanın sonuçlarına göre de ilköğretim düzeyinde toplumsal cinsiyet eşitliği halen sağlanamamıştır. Kız çocuklarının eğitime katılım oranı, erkek çocuklarının eğitime katılım oranından %21 daha düşüktür.

Eğitimde fırsat eşitliği konusunda çok çeşitli araştırmalar yapılmış olmasına rağmen, bu çalışmaların sadece ilköğretim ve ortaöğretim kademelerine odaklandığı görülmektedir. Bu çalışmada ise belirtilen eğitim kademelerine ek olarak yükseköğretim kademesi verilerine de yer verilmiştir. Özellikle 2012-2013 yılı itibarıyla 4+4+4 şeklinde adlandırılan 12 yıllık kesintisiz eğitim ülkemizde uygulanmaya başlamıştır. Yapılan değişikliklerle eğitimdeki istatistikî verilerin farklılaşması bu konunun yeniden incelenmesi ve güncellenmesi ihtiyacını doğurmuştur. Çalışmada güncel veriler kullanılarak eğitimde fırsat eşitliği kavramının nicel boyutu üzerinde durulmuştur. Bu amaçla Türkiye'de eğitime erişimde cinsiyet, bölge, ekonomik durum, okuma yazma oranları değişkenleri esas alınarak durum tespiti yapılmaya çalışılmıştır. Varılacak sonuçlar eğitimde fırsat eşitliği/eşitsizliği konusunda fikir vermiştir. Türkiye İstatistik Kurumu internet sitesinden elde edilen veriler tablo ve grafiklerle desteklenerek yorumlanmıştır.

YÖNTEM

Bu araştırma, betimsel bir çalışmadır. Araştırmada, Türkiye'de eğitimde mevcut olan durum göz önünde tutularak fırsat eşitliği konusunun incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla çalışmada, cinsiyetlere göre net okullaşma oranlarına (2007-2013 yılları arası), farklı bölgelerde okul, şube, öğretmen başına düşen öğrenci sayılarına (2012-2013) ve okuma-yazma bilmeyen nüfus oranlarına (2012-2013), okullaşma oranlarının en yüksek-en düşük olduğu illere (2012-2013), ailenin gelir düzeyine göre eğitim harcamaları oranına (2011-2012) ait istatistikî veriler kullanılmış ve yorumlanmıştır. Araştırmada net okullaşma oranı, ilgili öğrenim türündeki teorik yaş grubunda bulunan öğrencilerin, ait olduğu öğrenim türündeki teorik yaş grubunda bulunan toplam nüfusa bölünmesi ile elde edilmektedir. Eğitimde cinsiyet oranı terimi ise 100 erkek başına düşen kız çocuk sayısıdır(Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK], 2013).Yine araştırmada Türkiye'nin farklı bölgeleri okul, şube, öğretmen başına düşen öğrenci sayıları ve okuma- yazma bilmeyen nüfus oranları gibi değişkenler açısından karşılaştırılmıştır. Bölge sınıflaması yapılırken İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflamasına(İBBS) göre Türkiye'de ekonomik, sosyal, kültürel ve coğrafi yönlerden benzer iller bakımından belirli bir nüfus büyüklüğü de gözetilerek on ikiye ayrılan 1. düzeyde bölgeler dikkate alınmıştır (TÜİK, 2013). Araştırmada kullanılan veriler, TÜİK internet sitesinden elde edilmiştir. Verilerin araştırmacılar tarafından incelenip tekrar değerlendirilmesi sonucunda tablolar ve grafikler oluşturulmuştur. Verilerin tablolaştırılmasında frekans ve yüzdelik oranlardan yararlanılmıştır.

BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde istatistikler yardımı ile eğitimde fırsat eşitliğini etkilediği düşünülen bazı değişkenlere (cinsiyet, bölge, okuma yazma oranları, ailenin ekonomik durumu) göre değerlendirmelerde bulunulmuştur.

1- Cinsiyete göre okullaşma oranları

Türkiye’ de 2007-2012 yıllarına göre ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretimde net okullaşma oranlarının cinsiyete göre dağılımı ile ilgili veriler Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Yıllara Göre Eğitim Kademelerinde Okullaşma Oranları

Öğretim yılı	İlköğretim			Ortaöğretim			Yükseköğretim		
	Toplam	Erkek	Kız	Toplam	Erkek	Kız	Toplam	Erkek	Kız
2007/2008	97.4	98.5	96.1	58.6	61.2	55.8	21.6	22.4	19.7
2008/2009	96.5	97.0	96.0	58.5	60.6	56.3	27.7	29.4	25.9
2009/2010	98.2	98.5	97.8	64.9	67.6	62.2	30.4	31.2	29.6
2010/2011	98.4	98.6	98.2	66.1	68.2	63.9	33.1	33.5	32.6
2011/2012	98.7	98.8	98.6	67.4	68.5	66.1	35.5	35.6	35.4

Kaynak: TÜİK (2013), http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1018 adresinden 3 Aralık 2013 tarihinde alınmıştır.

Tablo1 incelendiğinde ilköğretimde okullaşma oranının 2007/2008 öğretim yılında% 97.4, 2008/2009 öğretim yılında % 96.5, 2009/2010 öğretim yılında% 98.2, 2010/2011 öğretim yılında % 98.4 ve 2011/2012 öğretim yılında ise % 98.7 olduğu görülmektedir. Buna göre ilköğretimde okullaşma oranının 2008/2009 yılları hariç devamlı bir artış gösterdiğini söylemek mümkündür. İlköğretimde erkek öğrencilerin okullaşma oranının 2007/2008 öğretim yılında% 98.5, 2008/2009 öğretim yılında % 97, 2009/2010 öğretim yılında% 98.5, 2010/2011 öğretim yılında % 98.6 ve 2011/2012 öğretim yılında ise % 98.8 olduğu görülmektedir. Kız öğrencilerde aynı öğretim yılları için sırasıyla bu oran % 96.1, %96.0, %97.8, %98.2 ve % 98.6’dır. Bu durumda ilköğretimde hem erkek hemde kız okullaşma oranlarının 2008/2009 öğretim yılında bir düşüş göstermesine rağmen diğer yıllarda devamlı olarak arttığını söylemek mümkündür. Ancak aynı öğretim yılındaki erkek ve kız okullaşma oranlarına bakıldığında erkek okullaşma oranlarının her öğretim yılında kız okullaşma oranlarından daha fazla olduğu görülmektedir. Bu durumda erkeklerin okullaşma oranlarının kızların okullaşma oranlarından daha iyi olduğu görülmektedir. Bir başka ifadeyle ilköğretimde okuyan erkeklerin ilgili yaş grubundaki toplam erkek nüfusuna oranı, ilköğretimde okuyan kızların ilgili yaş grubundaki toplam kız nüfusa oranından daha fazladır.

Tablo 1’e göre ortaöğretimde okullaşma oranının 2007/2008 öğretim yılında % 58.6, 2008/2009 öğretim yılında % 58.5, 2009/2010 öğretim yılında% 64.9, 2010/2011 öğretim yılında % 66.1 ve 2011/2012 öğretim yılında ise % 67.4 olduğu görülmektedir. Buna göre ortaöğretim okullaşma oranlarının, ilköğretim okullaşma oranlarına benzer bir şekilde 2008/2009 öğretim yılında bir miktar düştüğünü ancak diğer yıllarda yükseldiğini görmek mümkündür. Ortaöğretimde erkek öğrencilerde okullaşma oranının 2007/2008 eğitim- öğretim yılında % 61.2, 2008/2009 öğretim yılında % 60.6, 2009/2010 öğretim yılında % 67.6, 2010/2011 öğretim yılında % 68.2 ve 2011/2012 öğretim yılında ise % 68.5 olduğu görülmektedir. Kız öğrencilerde aynı öğretim yılları için sırasıyla bu oran % 55.8, %56.3, %62.2, %63.9 ve % 66.1’dir. Ortaöğretimde de, ilköğretime benzer bir şekilde erkek ve kız okullaşma oranlarının 2008/2009 öğretim yılında bir düşüş gösterdiği görülmektedir. Ayrıca erkek ve kız okullaşma oranlarına bakıldığında her öğretim yılında erkek okullaşma oranlarının kız okullaşma oranlarından daha fazla olduğu görülmektedir. Bununla beraber ortaöğretim kademesinde erkekler ve kızlar arasındaki okullaşma oranları arasındaki farkın ilköğretim kademesine göre erkekler lehine çok daha fazla olduğu da göze çarpmaktadır. Buna göre ilköğretimin zorunlu eğitim kapsamında olması kızlar ve erkekler arasında okula devamda büyük ölçüde fırsat eşitliği yaratmış iken ortaöğretimin zorunlu eğitim kapsamında yer almaması fırsat eşitsizliği yaratmıştır. Bir başka ifadeyle ebeveynlerin daha çok erkek çocuklarını okula gönderdikleri ve kız çocukları konusunda aynı özeni göstermedikleri söylenebilir. Buna bağlı olarak da ortaöğretimde kızlar ve erkekler arasındaki okullaşma oranı birbirinden oldukça farklılaşmış olabilir.

Tablo1’e göre yükseköğretimde okullaşma oranının 2007/2008 öğretim yılında % 21.6, 2008/2009 öğretim yılında % 27.7, 2009/2010 öğretim yılında % 30.4, 2010/2011 öğretim yılında % 33.1 ve 2011/2012 öğretim yılında ise % 35.5 olduğu görülmektedir. Buna göre yükseköğretim okullaşma oranlarının da, ilköğretim ve ortaöğretim okullaşma oranlarına benzer bir şekilde giderek yükseldiğini

görmek mümkündür. Bunun sebebi Türkiye’de üniversite sayısının ve kontenjanlarının gün geçtikçe artırılmasıyla daha çok öğrencinin bu eğitimden yararlanma fırsatını elde etmesi olabilir. Yükseköğretimde okullaşma oranının 2007/2008 eğitim- öğretim yılında erkek öğrencilerde % 22.4 iken kız öğrencilerde % 19.7, 2008/2009 öğretim yılında erkeklerde % 29.4 iken kızlarda %25.9, 2009/2010 öğretim yılında erkeklerde % 31.2 iken kızlarda %29.6 ve 2010/2011 öğretim yılında erkeklerde % 33.5 iken kızlarda %32.6 olduğu görülmektedir. Son olarak da yükseköğretimde okullaşma oranının 2011/2012 öğretim yılında erkeklerde % 35.6 iken kızlarda% 35.4 olduğu görülmektedir. Yükseköğretimde kız okullaşma oranlarının tüm yıllar itibariyle erkek okullaşma oranlarından düşük olduğu görülmektedir.

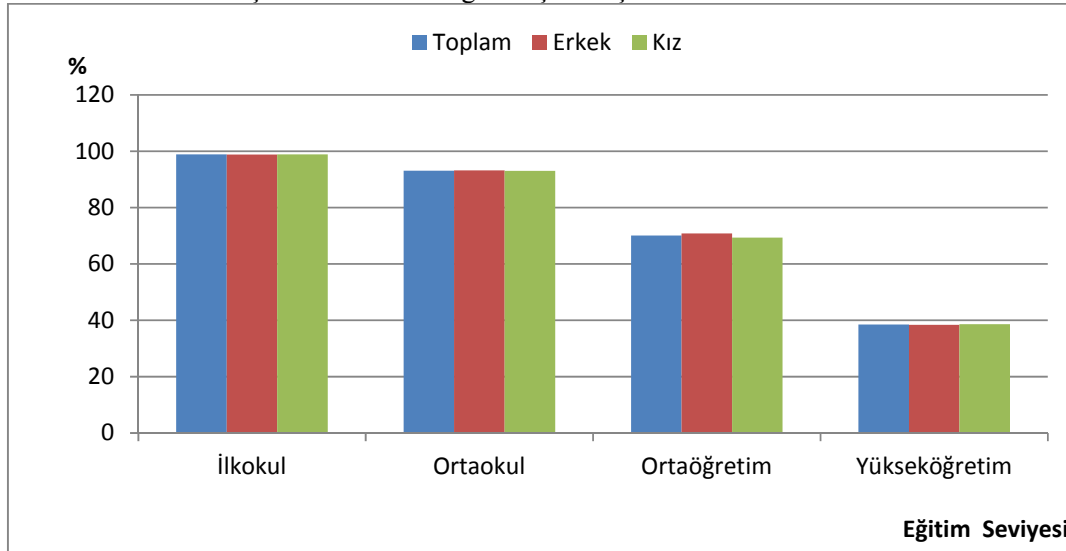
2012/2013 öğretim yılından itibaren kamuoyunda 4+4+4 olarak bilinen 6287 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Kanunu ile eğitim kademelerindeki düzenleme toplam, kız ve erkek öğrenci okullaşma oranlarını etkilemiştir. Bu duruma ait bilgiler Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2.; 2012/2013 Öğretim Yılında Eğitim Kademelerinde Okullaşma Oranları

Öğretim yılı	İlkokul			Ortaokul			Ortaöğretim			Yükseköğretim		
	T	E	K	T	E	K	T	E	K	T	E	K
2012/2013	98.9	98.8	98.9	93.1	93.2	93.0	70.1	70.8	69.3	38.5	38.4	38.6

Kaynak: TÜİK (2013), http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1018 adresinden 3 Aralık 2013 tarihinde alınmıştır.

Tablo 2’den elde edilen veriler yardımıyla Şekil1’de 2012/2013 öğretim yılında eğitim kademelerinde okullaşma oranlarına ait grafik çizilmiştir.

Grafik 1. 2012/13 Öğretim Yılında Eğitim Kademelerinde Okullaşma Oranları

Tablo 2 incelendiğinde,2012/2013 öğretim yılından itibaren 4+4+4 eğitim sisteminin ülkemizde uygulanmaya başlamasıyla ilkokulda okullaşma oranının toplamda %98.9, erkeklerde %98.8 ve kızlarda %98.9 olduğu görülmüştür. Bu yıl itibariyle ilk kez kızların erkeklerden daha fazla okullaşma oranı gösterdiği tespit edilmiştir. Bu sebeple 4+4+4 eğitim sisteminin kız öğrenciler lehine bir fırsat eşitliği yarattığı söylenebilir. Ancak yine de 2012/2013 yılı itibariyle okullaşma oranının ilkokul kademesinde bile %100 olmaması Türkiye eğitim sistemi için oldukça düşündürücüdür.

Tablo 2’ye göre 2012/2013 öğretim yılında ortaokul kademesinde okullaşma oranı toplamda % 93.1, erkeklerde % 93.2 ve kızlarda %93’dür. Ayrıca aynı dönemde ortaöğretimde okullaşma oranı toplamda % 70.1, erkeklerde % 70.8 ve kızlarda %69.3’dür. Son olarak da aynı dönem için yükseköğretimde okullaşma oranı toplamda % 38.5, erkeklerde % 38.4 ve kızlarda %38.6’dır. Bu bulgular

ışığında 2012/2013 öğretim yılında okullaşma oranında bir önceki yıla göre hem ortaöğretim kademesinde hem de yükseköğretim kademesinde bir artış sağlandığı görülmektedir. Ayrıca ilköğretim kademesinde okullaşma oranlarına paralel bir şekilde yükseköğretim kız okullaşma oranlarının, erkek okullaşma oranlarına göre daha fazla olduğu da göze çarpmaktadır.

Bununla beraber Tablo 3’de farklı eğitim kademelerinde yıllara göre cinsiyet oranları (2007-2013) verilmiştir.

Tablo 3.Yıllara Göre Eğitim Kademelerinde Cinsiyet Oranları (Kız/Erkek)

Öğretim Yılı	İlköğretim		Ortaöğretim	Yükseköğretim
2007/2008	96.4		85.8	78.7
2008/2009	97.9		89.0	80.0
2009/2010	98.9		88.6	83.4
2010/2011	100.4		89.7	86.2
2011/2012	100.4		93.2	87.4
2012/2013	İlkokul	Ortaokul	94.1	-
	100.6	102.9		

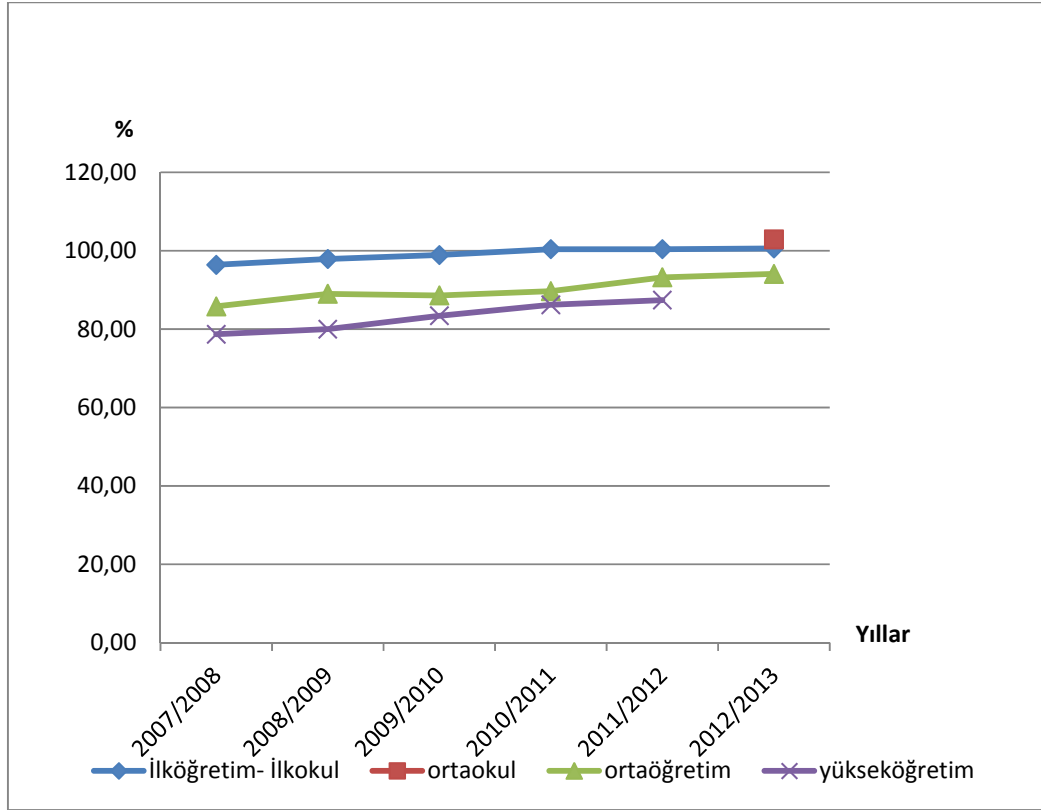
Kaynak: TÜİK (2013), http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1018 adresinden 3 Aralık 2013 tarihinde alınmıştır.

Tablo 3’e göre ilköğretimde 2007/2008 öğretim yılında cinsiyet oranı % 96.4 iken devamlı bir artışla 2011/2012 öğretim yılında % 100.4 seviyelerine ulaşmıştır. Bir başka deyişle ilköğretimde 2007/2008 öğretim yılında 100 erkek öğrenci başına 96.4 kız öğrenci düşerken, 2011/2012 öğretim yılında 100 erkek öğrenci başına 100.4 kız öğrenci düşmektedir. Ortaöğretimde 2007/2008 öğretim yılında cinsiyet oranı % 85.8 iken 2011/2012 öğretim yılında % 93.2 seviyelerine ulaşmıştır. Diğer bir deyişle ortaöğretimde 2007/2008 öğretim yılında 100 erkek öğrenci başına 85.8 kız öğrenci düşerken, 2011/2012 öğretim yılında 100 erkek öğrenci başına 93.2 kız öğrenci düşmektedir. Yine yükseköğretimde 2007/2008 öğretim yılında cinsiyet oranı % 78.7 iken devamlı bir artışla 2011/2012 öğretim yılında % 87.4 seviyelerine ulaşmıştır.

Tablo 3’de verilen bilgiler yardımıyla Şekil 2’de yıllara göre eğitim kademelerinde cinsiyet oranları grafiği hazırlanmıştır.

Tablo 3 incelendiğinde, 2012/2013 öğretim yılından itibaren 4+4+4’ün uygulamaya başlamasıyla beraber ilköğretimde cinsiyet oranı % 100.6, ortaokulda cinsiyet oranı % 102.9 ve ortaöğretimde cinsiyet oranı % 94.1’e yükselmiştir. Elde edilen verilere göre eğitim sistemimiz içerisinde gün geçtikçe kız öğrencilerin sayılarının arttığı dolayısı ile öğrencilerin okullaşması için yapılan eğitim kampanya ve uygulamalarının olumlu sonuçlar verdiği söylenebilir. Bu yıla ait yükseköğretim cinsiyet oranı verileri TÜİK internet sitesinde yayımlanmamıştır.

Şekil 1. Yıllara Göre Eğitim Kademelerinde Cinsiyet Oranları

2- Bölgelere göre eğitim göstergeleri

Eğitimde fırsat eşitliğini engelleyen bir diğer etmen ise bölgesel farklılıklardır. Bölgeler arasında eğitim alanında yaşanan farklılıkları daha iyi görebilmek açısından 2012/2013 öğretim yılında Türkiye genelinde ve İBBS 1. düzey bölgelerde eğitim kademelerinde okul, şube ve öğretmen başına düşen öğrenci sayıları Tablo 4’de verilmiştir.

Tablo 4’e göre Türkiye’de 2012/2013 öğretim yılında, bir okul başına düşen öğrenci sayısı ilkokulda 192, ortaokulda 306 ve ortaöğretimde 382’dir. Aynı öğretim yılında bir şubeye düşen öğrenci sayısı ilkokulda 22, ortaokulda 27 ve ortaöğretimde 23’dür. Yine aynı öğretim yılına baktığımızda bir öğretmene düşen öğrenci sayısı ilkokulda 20, ortaokulda 19 ve ortaöğretimde ise 16’dır.

İBBS 1. düzey bölgelere bakıldığında ise 2012/2013 öğretim yılında ilkokulda bir okula düşen öğrenci sayısının en düşük olduğu bölge Kuzeydoğu Anadolu (okul başına 88), en yüksek olduğu bölge İstanbul (okul başına 608) bölgesidir. Ortaokul kademesine bakıldığında ise bir okula düşen öğrenci sayısının en düşük olduğu bölge Doğu Karadeniz (okul başına 198), en yüksek olduğu bölge yine İstanbul (okul başına 560) bölgesidir. Son olarak ortaöğretim kademesinde bir okula düşen öğrenci sayısının en düşük olduğu bölge Batı Marmara (okul başına 284), en yüksek olduğu bölge tekrar İstanbul (okul başına 530) bölgesidir.

Tablo 4 incelendiğinde 2012/2013 öğretim yılında ilkokulda İstanbul şube başına 31 öğrenci ile en fazla, Kuzeydoğu Anadolu 16 öğrenci ile şube başına düşen en az öğrenci sayısına sahip bölgelerdir. Ayrıca Güneydoğu Anadolu bölgesi hem ortaokul (32 öğrenci) hem de ortaöğretimde (27 öğrenci) şube başına en fazla öğrencinin düştüğü bölgedir. Şube başına düşen öğrenci sayısının ortaokul (16 öğrenci) ve ortaöğretimde (22 öğrenci) en düşük olduğu bölge Doğu Karadeniz’dir.

2012/2013 öğretim yılında ilkokulda öğretmen başına düşen öğrenci sayısının en yüksek İstanbul (öğretmen başına 25 öğrenci), en düşük Ege, Batı Karadeniz ve Doğu Karadeniz bölgelerinde (öğretmen başına 16 öğrenci) olduğu Tablo 4'ten anlaşılmıştır. Ortaokulda öğretmen başına düşen öğrenci sayısının en yüksek İstanbul (öğretmen başına 25 öğrenci), en düşük Doğu Karadeniz bölgesinde (öğretmen başına 14 öğrenci) ve ortaöğretimde ise en yüksek Güneydoğu Anadolu (öğretmen başına 21 öğrenci), en düşük Doğu Karadeniz bölgesinde (öğretmen başına 13 öğrenci) olduğu görülmektedir.

Elde edilen verilere göre bölgelerin eğitim olanakları bakımından farklı yapılar sergilediği söylenebilir. Özellikle İstanbul kalabalık öğrenci mevcutlarıyla okul, şube ve öğretmen sayıları bakımından Türkiye ortalamasının çok üzerindedir. Güneydoğu Anadolu bölgesinde son yıllarda yapılan okullar ile bölge ilkokul ve ortaokul sayısı bakımından Türkiye ortalamasına yaklaştırılrsa da ortaöğretimde hala bazı sorunların olduğu görülmektedir. Bölge ortaöğretimde okul başına düşen 511 öğrenci sayısı ile okul başına düşen öğrenci sayısı 382 olan Türkiye ortalamasından oldukça yüksektir. Ayrıca Güneydoğu öğretmen başına düşen öğrenci sayıları bakımından da her eğitim kademesinde Türkiye ortalamalarının üzerinde yer almaktadır. Diğer taraftan Doğu Karadeniz bölgesinin söz konusu eğitim olanakları bakımından diğer bölgelere göre oldukça iyi bir ortalamaya sahip olduğu da görülmektedir.

Tablo 4. Eğitim Kademesine Göre Okul, Şube ve Öğretmen Başına Düşen Öğrenci Sayıları (2012/2013 Yılı)

Bölge	İlkokul			Ortaokul			Ortaöğretim		
	Okul	Şube	Öğretmen	Okul	Şube	Öğretmen	Okul	Şube	Öğretmen
Türkiye	192	22	20	306	27	19	382	23	16
İstanbul	608	31	25	560	31	25	530	26	18
Batı Marmara	166	20	17	228	24	17	284	21	14
Ege	176	20	16	259	24	16	332	22	14
Doğu Marmara	248	23	19	296	26	19	363	23	15
Batı Anadolu	267	23	18	386	26	18	385	23	14
Akdeniz	211	23	19	285	26	18	427	24	16
Orta Anadolu	146	20	17	217	23	16	301	22	14
Batı Karadeniz	117	17	16	233	23	16	290	21	14
Doğu Karadeniz	146	18	16	198	22	14	285	20	13
Kuzeydoğu Anadolu	88	16	20	217	26	18	318	22	17
Ortadoğu Anadolu	121	19	21	281	28	21	362	23	17
Güneydoğu Anadolu	174	24	24	364	32	24	511	27	21

Kaynak: TÜİK (2013), http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1018 adresinden 3 Aralık 2013 tarihinde alınmıştır.

Bölgeler arasında eğitim olanakları bakımından farklılıklar olduğu gibi aynı bölge içerisinde yer alan iller arasında da farklılıklar vardır. 2012/2013 öğretim yılında okullaşma oranlarının en düşük ve en yüksek olduğu üç il Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 5 incelendiğinde ilkökulda en düşük okullaşma oranına sahip olan üç il sırasıyla Çankırı, Tokat ve Gümüşhane'dir. En yüksek okullaşma oranları ise Zonguldak, Artvin ve Samsun da görülmektedir. En yüksek erkek öğrenci okullaşma oranının Güneydoğu Anadolu bölgesinde yer alan Mardin ilinde (99,9) olması dikkat çekici bir bulgudur. Bununla beraber toplam, erkek ve kız öğrenci okullaşma oranlarının yüksek olduğu illerin arasında Artvin ve Samsun, Doğu Karadeniz bölgesinde yer almaktadır.

Tablo 5. 2012/2013 Yılı Eğitim Kademesine Göre Okullaşma Oranların En Düşük Ve En Yüksek Olduğu İller

Eğitim kademesi		En Yüksek			En Düşük		
		1	2	3	1	2	3
İlkokul	Toplam	Zonguldak 99.7	Artvin 99.8	Samsun 99.9	Çankırı 90.7	Tokat 92.9	Gümüşhane 94
	Erkek	Samsun 99.8	Mardin 99.9	Artvin 99.9	Çankırı 90.8	Tokat 92.6	Burdur 94.4
	Kız	Artvin 99.7	Samsun 99.9	Zonguldak 99.9	Çankırı 90.7	Tokat 93.1	Gümüşhane 93.2
Ortaokul	Toplam	Trabzon 97	Bitlis 97.4	Manisa 98.2	Iğdır 80.8	Kocaeli 81.7	Adana 82.2
	Erkek	Trabzon 97.1	Kilis 97.2	Manisa 98.1	Iğdır 80.7	Kocaeli 81	Adana 83
	Kız	Trabzon 96.8	Bitlis 97.8	Manisa 98.3	Iğdır 80.9	Adana 81.2	Gaziantep 82.0
Ortaöğretim	Toplam	Kırklareli 90.68	Afyon 91.7	Kilis 92.4	Adana 35.5	Sinop 37	Gaziantep 39.7
	Erkek	Kırklareli 90.3	Kilis 94.7	Afyon 96.7	Adana 39.9	Sinop 42.9	Gaziantep 43.7
	Kız	Kilis 90.1	Rize 90.5	Kırklareli 91.1	Adana 30.6	Sinop 30.8	Şanlıurfa 33.5

Kaynak: TÜİK (2013), http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1018 adresinden 3 Aralık 2013 tarihinde alınmıştır.

Tablo 5'e göre ortaokul kademesinde Iğdır, Kocaeli ve Adana en düşük okullaşma oranına sahip üç il olarak karşımıza çıkmaktadır. Yine ortaokul kademesinde Trabzon, Bitlis ve Manisa en yüksek okullaşma oranına sahiptir. Ortaokul kız öğrenci okullaşma oranlarına bakıldığında Bitlis ili %97.8 oranıyla ikinci sırada bulunmaktadır. Bitlis ili Doğu Anadolu bölgesinde yer aldığından bu durum dikkat çekici bir bulgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Görüldüğü üzere Gümüşhane, Zonguldak, Artvin ve Samsun, Karadeniz bölgesinde yer alan iller olmalarına rağmen çok farklı okullaşma oranlarına sahiptir.

Tablo 5'te yer alan ortaöğretim okullaşma oranları incelendiğinde Adana, Sinop ve Gaziantep'in en düşük okullaşma oranlarına; Kırklareli, Afyon ve Kilis'in ise en yüksek okullaşma oranlarına sahip olduğu görülmektedir. Ortaöğretim kademesinde kız öğrencilerin okullaşma oranları ile erkek öğrencilerin okullaşma oranları arasında oldukça büyük bir fark olduğu dikkat çekmektedir. Gaziantep ve Kilis aynı bölgenin sınırları içinde birbirine çok yakın iki il olmasına rağmen okullaşma oranları oldukça farklıdır.

3- Okuma yazma bilmeyen nüfus

Okuma-yazma bilmeyen nüfus oranları bakımından kentsel-kırsal yerleşim yeri ayrımında farklılıkları incelemek açısından bölgelerin (İBBS 1. Düzey) yerleşim yerlerine göre oranları Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6'da görüldüğü üzere İBBS 1. düzey bölgelere bakıldığında Güneydoğu Anadolu bölgesinde, okuma-yazma bilmeyen toplam nüfus oranı hem kırsal yerleşim yerlerinde hem de kentsel yerleşim yerlerinde diğer tüm bölgelerden daha yüksektir. Okuma-yazma bilmeyen toplam nüfusta en düşük oranların kırsal yerleşim yerlerinde İstanbul bölgesinde, kentsel yerleşim yerlerinde Ege, Batı Marmara ve Batı Anadolu bölgelerinde olduğu görülmektedir. Buna göre Güneydoğu Anadolu bölgesinin okuma-yazma öğrenebilme konusunda diğer bölgelere oranla daha şanssız bir konumda bulunduğu söylenebilir. Bölgenin anadilinin okuma-yazma dilinden farklı olması düşük okuma-yazma oranlarının bir sebebi olabilir.

Tablo 6. Bölgelerin (İBBS 1. Düzey) Yerleşim Yerlerine Göre Okuma-Yazma Bilmeyen Nüfus Oranları (%)*

BÖLGE ADI	Kırsal**			Kentsel***		
	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
İstanbul	2	1	4	3	1	4
Batı Marmara	4	2	6	2	1	3
Ege	4	1	7	2	1	3
Doğu Marmara	7	3	11	3	1	4
Batı Anadolu	6	2	9	2	1	4
Akdeniz	5	2	8	3	1	5
Orta Anadolu	8	3	13	3	1	6
Batı Karadeniz	8	3	12	3	1	5
Doğu Karadeniz	9	3	14	4	1	6
Kuzeydoğu Anadolu	11	4	18	5	2	9
Ortadoğu Anadolu	11	5	18	6	2	10
Güneydoğu Anadolu	12	4	19	7	2	11

*Okuma yazma bilmeyenlerin oranları, bölgede okuma-yazma bilmeyen nüfusun bölgenin toplam nüfusuna bölünmesi ile bulunmuştur.

**Kırsal nüfus belde ve köy nüfusuna, karşılık gelmektedir.

***Kentsel nüfus il ve ilçe merkezleri nüfusuna karşılık gelmektedir.

Kaynak: TÜİK (2013), http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1018 adresinden 3 Aralık 2013 tarihinde alınmıştır.

Sadece İstanbul bölgesinde kırsal nüfusun okuma-yazma bilmeyen oranı, kentsel nüfusun okuma-yazma bilmeyen oranından daha düşüktür. Diğer bölgelerin tümünde kentsel nüfusun okuma-yazma bilmeyen oranı, kırsal nüfusun okuma-yazma bilmeyen oranından daha düşüktür. Okuma-yazma bilmeyen nüfus oranının kırsal ve kentsel yerleşim yerinde birbirine en yakın olduğu bölge yine İstanbul bölgesidir.

Yerleşim yerlerinin tümüne bakıldığında Batı Anadolu bölgesinde kentsel yerleşim yerlerinde okuma-yazma bilmeyen toplam nüfus oranı, kırsal yerleşim yerlerinde okuma yazma bilmeyen toplam nüfus oranının üç katıdır. Bir başka ifadeyle Batı Anadolu bölgesi okuma-yazma bilmeyen toplam nüfus oranında yerleşim yerleri ayrımında en büyük farklılığın olduğu bölgedir.

1.düzyer bölgelerin yerleşim yerlerine göre okuma-yazma durumlarında cinsiyetin etkisine bakıldığında Batı Marmara bölgesi kırsal ve kentsel yerleşim yerlerinde kız ve erkek nüfus arasında en az farkın bulunduğu bölge olarak karşımıza çıkmaktadır. Buna rağmen okuma yazma bilmeyen kadın nüfus oranı hem kırsal yerleşim yerlerinde hem de kentsel yerleşim yerlerinde okuma-yazma bilmeyen erkek nüfus oranının üç katıdır. Bir başka ifadeyle kız ve erkek nüfusun okuma-yazma oranları bakımından birbirine en yakın olduğu bölge olan Batı Marmara'da bile kızlar erkeklerden üç kat daha az okuma-yazma öğrenme fırsatı bulabilmişlerdir. Bu durumda kızların erkeklere göre okuma, yazma öğrenebilme konusunda daha az fırsat yakaladıkları söylenebilir.

Tablo 6 incelendiğinde Ege bölgesinin kentsel yerleşim yerlerinde kız ve erkek nüfus arasında en az farkın bulunduğu bölgelerden biri olduğu görülmektedir. Aynı zamanda Ege bölgesinin kırsal yerleşim yerlerinde okuma yazma bilmeyen kadın nüfus oranı okuma yazma bilmeyen erkek nüfus oranının yedi katıdır. Buna göre aynı bölgenin farklı yerleşim yerlerinde bile eğitimde fırsat eşitliğinden bahsetmenin zor olduğu söylenebilir.

4- Ailelerin ekonomik durumları

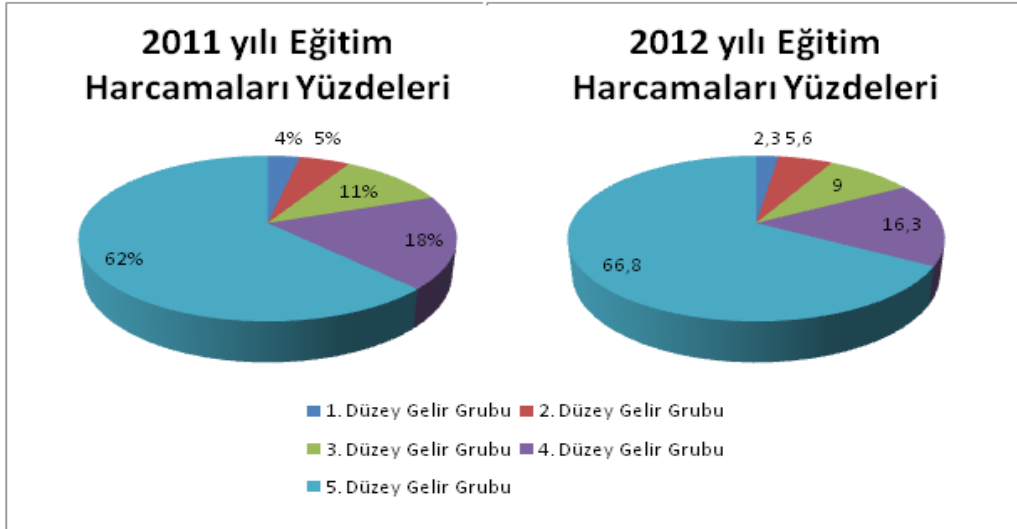
Ailenin gelir durumunun çocuğun aldığı eğitimin kalitesini ve miktarını etkileyebileceği düşünülmektedir. Bu durumda ailenin gelir düzeyi ile yaptığı eğitim harcamaları arasındaki ilişkiyi gösteren bilgiler Tablo 7'de ve Şekil 3'de verilmiştir.

Tablo 7. Ailenin Gelir Düzeyine Göre Eğitim Harcamaları Oranı

Yıl	1. %20	2. %20	3. %20	4. %20	5. %20
2011	3.3	5.2	11.0	18.2	62.3
2012	2.3	5.6	9.0	16.3	66.8

Kaynak: TÜİK (2013), http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1018 adresinden 3 Aralık 2013 tarihinde alınmıştır.

Tablo 7'de, 2011 ve 2012 yıllarında Türkiye'deki ailelerin gelir gruplarına göre eğitim harcama oranları görülmektedir. Buna göre 2011 yılında eğitim harcamalarının %3.3'ünü 1. gelir grubundaki ailelerin(maddi açıdan en kötü durumda olan), %5.2'sini 2. gelir grubundaki ailelerin, % 11'ini 3. gelir grubundaki ailelerin, %18.2'sini 4. gelir grubundaki ailelerin ve son olarak da %62.3'ünü 5. gelir grubundaki ailelerin (maddi açıdan en iyi durumda olan) yaptığı görülmektedir. Yine 2012 yılında eğitim harcamalarının %2.3'ünü 1. gelir grubundaki ailelerin, %5.6'sını 2. gelir grubundaki ailelerin, % 9'unu 3. gelir grubundaki ailelerin, %16.3'ünü 4. gelir grubundaki ailelerin ve %66.8'ini 5. gelir grubundaki ailelerin yaptığı görülmektedir. 2012 yılına ait eğitim harcamalarının 2011 yılına ait eğitim harcamalara göre daha dengesiz dağıldığı görülmektedir. Örneğin 2011 yılında 5. gelir grubundaki ailelerin eğitim harcamaları, 1. gelir grubundaki ailelerin eğitim harcamalarının yaklaşık 18.9 katı iken 2012 yılında bu oran 29 katına çıkmıştır.

Şekil 2. 2011-2012 Yıllarına Ait Eğitim Harcamaları Oranı

Bu bulgu Türkiye’deki farklı gelir grubundaki ailelerin eğitim harcamalarının eşitsizliğinin gün geçtikçe arttığının bir göstergesidir. Ayrıca eğitim harcamalarındaki en büyük farkın 4. düzey aileler ile 5. düzey aileler arasında olduğu da dikkat çekici bir başka bulgudur. Diğer bir deyişle maddi açıdan en iyi konumda olan 5. gelir düzeyindeki ailelerin eğitim harcamalarının oranı, kendilerine en yakın konumda olan 4. düzey ailelerin eğitim harcamaları oranının yaklaşık olarak 4 katıdır. Buna göre ülkemizde maddi açıdan en iyi düzeyde olan aileler, diğer gelir gruplarındaki ailelere göre daha iyi bir eğitim alma hakkına sahiptir. Bu bulgu Türkiye’de, ailelerin gelir durumunun eğitimde fırsat eşitliğini engelleyen en büyük sebeplerden biri olduğunu göstermektedir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Eğitim toplumların refah seviyesinin yükselmesi ve çağdaş dünyaya uyum sağlayabilmesi için gerekli en temel öğelerden biridir. Bununla beraber toplumların çağdaş dünyaya uyum sağlaması için toplumun tüm fertlerinin eşit eğitim olanaklarına sahip olabilmesi gerekmektedir. Bu çalışmada da Türkiye’de eğitime erişimde fırsat eşitliği konusu farklı değişkenler açısından incelenerek değerlendirilmelerde bulunulmuştur.

Çalışmadan elde edilen sonuçlardan hareketle Türkiye’de değişik eğitim kademelerinde toplam, kız ve erkek okullaşma oranları gün geçtikçe artmaktadır. Ancak eğitim kademesi yükseldikçe toplam, kız ve erkek okullaşma oranı azalmaktadır. Örneğin 2012/2013 öğretim yılıyla ilgili verilere baktığımızda toplam okullaşma oranı yüzdesinin; ilkökul kademesinde 98,9, ortaokul kademesinde 93,1, ortaöğretim kademesinde 70,1 ve yükseköğretim kademesinde 38,5 olduğu görülmektedir. Bu durumda okullaşma oranı ile ilgili yürütülen eğitim kampanyalarının ve politikalarının kısmen işe yarayarak yıllar ilerledikçe okullaşma oranlarını arttırdığı ancak özellikle ilkökullarda hala %100 okullaşma oranının gerçekleşmediği görülmüştür. Ayrıca çalışmanın bir diğer sonucuna göre kız öğrencilerin okullaşma oranı her öğretim yılında erkek öğrencilerin okullaşma oranından daha düşüktür. Çalışmadan elde edilen bu sonuç, Çabuk Kaya (2013) ’nın belirttiği üzere Türkiye UNESCO’nun “Herkes İçin Eğitim 2015” hedeflerine göre ilköğretim ve ortaöğretimde toplumsal cinsiyet eşitliğini gerçekleştirmesi riskli görülen 24 ülkeden birisi olduğu yönündeki bulguları ile örtüşmektedir. Ayrıca Atlama ve Özsoy (2009) çalışmalarında UNESCO’nun Türkiye’yi ilköğretim ve ortaöğretimde 2015 yılına kadar toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlayamayacak en başarısız 12 ülkeden biri olarak gösterdiğini belirtmişlerdir. Çalışmada elde edilen ortaöğretim kademesinde %70,1 okullaşma oranı özellikle bu durumu kanıtlar niteliktedir. Kız öğrencilerin her öğretim yılı için erkek öğrencilerden daha az okullaşma oranı göstermelerinin sebepleri

maddi yetersizlikler, kız çocuğun ev ve tarım işlerinde kullanılması, toplumun kız çocuğuna biçtiği rol ve küçük yaşta evlenmeler olabilir. Kız öğrencilerin eğitime erişimde yaşadıkları bu sorunlar toplumsal cinsiyet eşitsizliğini beraberinde getirmektedir. Bu durum kız öğrencilerin eğitim sorunu olmaktan öte bir ülkenin demokrasi sorunu olarak görülebilir. Diğer taraftan ülkemizde kızlara ve erkeklere yasalar önünde her alanda eşit haklar verilmiştir. Kız çocuklarının okula gönderilmesini teşvik etmek amacıyla pozitif ayrımcılık uygulanarak çeşitli eğitim politikaları ve kampanyaları başlatılmıştır. Eğitime % 100 Destek, Haydi Kızlar Okula gibi kampanyaların kız çocuklarının okullaşma oranlarını artırdığı söylenebilir.

Çalışmadan elde edilen bir diğer sonuca göre Türkiye’de 2012/2013 öğretim yılında, bir okul başına düşen öğrenci sayısı ilkokulda 192, ortaokulda 306 ve ortaöğretimde 382’dir. Tüm eğitim kademelerinde bir okula düşen öğrenci sayısının en yüksek olduğu bölge İstanbul bölgesidir. Buna karşılık okul başına düşen öğrenci sayısı Kuzeydoğu Anadolu, Doğu Karadeniz ve Batı Marmara bölgelerinde Türkiye ortalamasından daha düşüktür. Ayrıca 2012/2013 öğretim yılında bir ilkokulda öğretmen başına düşen öğrenci sayısının en yüksek İstanbul en düşük Ege, Batı Karadeniz ve Doğu Karadeniz bölgelerinde olduğu görülmektedir. Öğretmen başına düşen öğrenci sayısının ortaokulda en yüksek İstanbul, en düşük Doğu Karadeniz bölgesinde, ortaöğretimde en yüksek Güneydoğu Anadolu, en düşük Doğu Karadeniz bölgesinde olduğu da tespit edilmiştir. Özellikle İstanbul’un devamlı göç alan yapısı bölgenin okul, şube ve öğretmen başına düşen öğrenci sayıları bakımından en kalabalık yer olmasına sebep olmuştur. Güneydoğu Anadolu’da son yıllarda yürütülen kampanyalarla beraber sayıları hızla artan okullar bölgenin ilkokul ve ortaokul ihtiyaçlarını bir ölçüde karşılayabilmiştir. Ancak ortaöğretim kademesinde okul sayısının yetersizliği bölgenin eğitim sorunlarından biridir. Bölge ortaöğretimde okul başına düşen 511 öğrenci ile Türkiye ortalamasından oldukça uzaktır. Doğu Karadeniz bölgesinin söz konusu eğitim olanakları bakımından diğer bölgelere göre oldukça iyi bir ortalamaya sahip olmasının nedeni ise bölgenin nüfus yoğunluğunun düşük olması olabilir.

Çalışmanın sonuçlarından birisi de ilkokulda en düşük okullaşma oranına sahip üç ilin Çankırı, Tokat ve Gümüşhane, en yüksek okullaşma oranına sahip üç ilin ise Zonguldak, Artvin ve Samsun olmasıdır. Ortaokul kademesinde Iğdır, Kocaeli ve Adana en düşük okullaşma oranına, Trabzon, Bitlis ve Manisa en yüksek okullaşma oranına sahip üç ildir. Ortaöğretimde ise Adana, Sinop ve Gaziantep en düşük okullaşma oranlarına; Kırklareli, Afyon ve Kilis ise en yüksek okullaşma oranlarına sahiptir. Çalışmadan elde edilen bu sonuçlar, eğitimde fırsat eşitliği konusunda bölgeler hatta aynı bölgenin farklı illeri arasında bile büyük farklılıklar olduğunu göstermektedir.

Çalışmadan elde edilen bir diğer sonuç ise Türkiye’de 2012 yılına ait eğitim harcamalarının 2011 yılına ait eğitim harcamalarına göre daha dengesiz dağıldığı gerçeğidir. Örneğin 2011 yılında 5. gelir grubundaki ailelerin eğitim harcamaları, 1. gelir grubundaki ailelerin eğitim harcamalarının yaklaşık 18, 9 katı iken 2012 yılında bu oran 29 katına çıkmıştır. Buna göre Türkiye’deki farklı gelir grubundaki ailelerin eğitim harcamaları birbirinden oldukça farklıdır ve bu farklılık gün geçtikçe artmaktadır. Çalışmadan elde edilen bu sonuç Türkiye’de, ailelerin gelir durumunun eğitim harcamalarını artırdığı ve eğitimde fırsat eşitliğini engellediğini göstermektedir. Çalışmadan elde edilen sonuçlara göre aşağıdaki önerilerde bulunulmuştur.

1- Okullaşma oranlarının istenilen seviyeye ulaşabilmesi için gerçekçi eğitim politikaları uygulanmalıdır. Özellikle kız öğrenci okullaşma oranlarının artırılması için kız çocuklarının eğitime erişiminin önünde duran engelleri belirleyen araştırmaların sayısı ve niteliği artırılarak bu araştırma sonuçlarına dayanan gerçekçi proje, kampanya ve eğitim politikaları belirlenmelidir. Bu eğitim programlarının belirlenmesinde bölge şartlarının ve günün koşullarının dikkate alınması gerekmektedir. Ailelerin özellikle kız çocuklarını kendilerinden uzakta okutmak istememeleri sebebiyle taşınmalı okullar ve YİBO’lar yerine, yerinde eğitim olanaklarının artırılmasına yönelik çalışmalar yapılmalıdır.

2-Ortaöğretimde okullaşma oranının artırılmasına yönelik çalışmalar yapılmalıdır. Zorunlu eğitim süresinin oniki yıla çıkarılması bu konuda atılmış önemli bir yenilik olarak görülebilir. Ayrıca aileler çocuklarını gönderebilecekleri ortaöğretim program türleri konusunda bilinçlendirilerek çocuklarının kendi durumlarına uygun olan okula devamını sağlayabilirler.

3-Güneydoğu Anadolu ve Doğu Anadolu bölgelerinin okul, derslik ve öğretmen sayısı gibi eğitim olanakları bakımından diğer bölgeler seviyesine getirilebilmesi için bu bölgelere daha çok eğitim yatırımı yapılmalıdır. Ayrıca düşük gelirli ailelerin de kaliteli bir eğitim alma hakkı olduğu unutulmayarak bu çocuklar daha çok burs ve kredilerle desteklenmelidir. Bunun için kamu, özel ve sivil toplum kuruluşlarının katkılarının artırılmasına yönelik çalışmalara yer verilmelidir.

KAYNAKÇA

- Atlama ve Özsoy (2009). "Eğitimde Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği: Türkiye'nin Karşılaştırmalı Bir Analizi", Uluslararası VII. Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi, 63-77, 30/10/2009, Yalova.
- Bakış, O., Levent, H., İnel, A., Polat, S. (2009).Türkiye’de Eğitime Erişimin Belirleyicileri, Eğitim Reformu Girişimi. Web:<http://erg.sabanciuniv.edu/sites/erg.sabanciuniv.edu/files/GSURapor.pdf>adresinden 1 Aralık 2013 tarihinde alınmıştır.
- Buluç, B., (1997). Türkiye’de, ilköğretim ikinci Kademe Okullarda Eğitimde Fırsat ve imkân Eşitliği. *Eğitim Yönetimi Dergisi*, 3(1), 11-21.
- Çabuk Kaya, N. (2013). Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ve Eğitim. Web: http://kizlarinegitimi.meb.gov.tr/files/img/toplum_cinsiyet_ve_egitim.pdf adresinden 31 Kasım 2013 tarihinde alınmıştır.
- Çıngı, H., Kadılar,C. ve Koçberber,G. (2008). Türkiye genelinde ilk ve ortaöğretim olanaklarının incelenmesi ve belirlenen aksaklıklara çözüm önerilerinin getirilmesi. (*TUBİTAK Proje Raporu. Proje No. 106K077*). Ankara: Sosyal ve Beşeri Bilimler
- Çocuk Hakları Sözleşmesi. Web: http://www.unicef.org/turkey/crc/_cr23d.html adresinden 4 Aralık 2013 tarihinde alınmıştır.
- Devlet Planlama Teşkilatı (2003).*İllerin ve bölgelerin sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralaması araştırması*. Devlet Planlama Teşkilatı. Ankara:DPT
- Dünya Bankası Eğitim Raporu (2010). *Türkiye-Eğitim Sektörü Çalışması*. Rapor No. 32450-TU.
- Gök, F. (2004). *Eğitim hakkı: Türkiye gerçeği*. XIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayında sunuldu. 6-9 Temmuz, Malatya.
- İçer, M. (1997). *Türkiye’de Eğitim Sisteminin Genel Amaçları ve Temel Eğitim İlkelerinin Değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi, Malatya: İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi.web: <http://www.meb.gov.tr/belirligunler/insanhaklari/bildirge.html> adresinden 4 Aralık 2013 tarihinde alınmıştır.
- Milli Eğitim Bakanlığı.(1973).*Millî Eğitim Temel Kanunu*. Web:<http://mevzuat.meb.gov.tr/html/88.html> adresinden 4 Aralık 2013 tarihinde alınmıştır.
- Sarıer, Y. (2010). Ortaöğretime Giriş Sınavları (OKS-SBS) ve PISA Sonuçları Işığında Eğitimde Fırsat Eşitliğinin Değerlendirilmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11,(3), 107-129.
- Tan, M. (1987). Eğitsel Fırsat Eşitliği. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 20, (1-2), 245-259.
- T.C. 1982 Anayasası. Web:<http://www.anayasa.gen.tr/1982ay.html> adresinden 4 Aralık 2013 tarihinde alınmıştır.
- Tezcan, M. (1997). *Eğitim Sosyolojisi*. Ankara: Zirve Ofset
- Tomul, E. (2008). Türkiye’de Ailenin Sosyo-Ekonomik Özelliklerinin Eğitime Katılım Üzerinde Görelî Etkisi. *Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 30, 53-168.
- TÜİK. (2013). http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1018 adresinden 3 Aralık 2013 tarihinde alınmıştır.
- UNESCO (2010). EFA global monitoring report 2010 Reaching the marginalized.Web:<http://unesdoc.unesco.org/images/0018/001866/186606E.pdf> adresinden 3 Aralık 2013 tarihinde alınmıştır.